

บทสัมภาษณ์

“รองศาสตราจารย์ เสนอ นิลเดช”

“

วารสารหน้าจั่วตั้งใจไว้นานแล้วว่าต้องขอสัมภาษณ์
รองศาสตราจารย์เสนอ นิลเดช ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านโบราณคดี
ประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมไทยของมหาวิทยาลัยศิลปากร
และเป็น “อาจารย์หนอ”
ที่คุ้นเคยของเหล่าลูกศิษย์ “ถาปัด ศิลปากร” เป็นอย่างดี

เมื่อโอกาสอันดีมาถึงในปีนี้ ซึ่งเป็นวาระครบ ๖ รอบของท่านอาจารย์
เราจึงไม่รอช้าที่จะเอ่ยถามเรื่องราวต่าง ๆ ทางประวัติศาสตร์
อาจจะเป็นที่ถูกใจหรือไม่...ไม่รู้ แต่เราอยากจะเตือนท่านผู้อ่านด้วยว่า
...บทสัมภาษณ์นี้...เธออย่าเชื่อ

”

ชีวิตของอาจารย์ได้มาเกี่ยวข้องกับทางด้าน
ประวัติศาสตร์และโบราณคดีได้อย่างไรครับ
“เดิมทีครูเรียนอยู่คณะจิตรกรรม ปีที่ ๒
พอมหาวิทยาลัยศิลปากรเปิดคณะโบราณคดี
อาจารย์ศิลปบอก “เธอไปเรียนซะ อย่ามาเรียน
จิตรกรรมเลย เธอไม่มีGift ทางนี้”
แล้วก็ง้อมือครูเดินไปหาคุณหลวงบริบาลบุรีภัณฑ์
บอกว่า “คุณร่ว คุณร่ว ช่วยจัดการที” แล้วก็
ทำจดหมายฉบับหนึ่งให้คุณพ่อครู พอตี
จดหมายฉบับนั้นมันไหม้ไฟซะหมด”

สงสัยว่าอาจารย์ศิลปคงจะมีญาณวิเศษ
มองเห็นพรสวรรค์บางอย่างในตัวอาจารย์
“ครูรู้เลยว่าครูไม่มีไฟ ไม่มีพลังที่จะปั้นเหมือนกับ
คนอื่นเค้า...ที่จะขว้างดิน...ครูไม่ทำ..
ครูเป็นคนล่าอาหรือเปล่าไม่รู้?”

แต่ก็ทำให้เปลี่ยนทางเดินชีวิตไปอีกด้าน
หนึ่งเลยนะครับ

“แต่ครูคิดว่าเป็นบุญของครูนะ เป็นโชคที่ครูมา
เรียนอันนี้ ครูได้ใช้วิชาประวัติศาสตร์ศิลปะและ
โบราณคดีของครูมาโดยตลอด แต่เรื่องศิลปะ
การจัด COMPOSITION ของภาพ ครูก็เข้าใจดี
..ครูเข้าใจ..ครูรู้นะ แต่ครูไม่ได้พูดเท่านั้นเอง

DRAWING ก็ได้ PAINTING ก็ได้..ดีด้วย
แต่ไม่ทำ...เล็ก...เพราะสาปไว้แล้วว่าจะไม่ทำ
งานนี้เลย”

แล้วอาจารย์ได้มาเกี่ยวข้องกับคณะสถาปัตย์
ได้อย่างไรครับ

“ครูไม่ได้ผ่านมหาวิทยาลัยที่มีความรู้ด้านสถาปัตย์
แต่ครูคลุกคลีอยู่กับคณะสถาปัตย์ แล้วก็เลยได้
มาสอนคณะสถาปัตย์ตั้งแต่ปี ๒๕๐๒ ถึงปัจจุบัน
นี้ ๔๗ ปีมาแล้ว แล้วครูก็ยังไม่ได้ไปไหนเลย
โต๊ะที่ครูนั่งก็อยู่มาตั้งแต่เริ่มสร้างตึก ครูไม่เคย
ย้ายเลย แล้วครูก็จ้างปีต่อปีงานที่สวดเลยตั้งแต่
พ.ศ. ๒๕๓๗ ครูไม่เคยขาดตอนจากช่วงการสอน
แต่ทุกอย่างเมื่อเป็นการแสดงก็ต้องมีการหยุด
การเลี้ยงก็ต้องมีการเลิกรา ครูจะไปด้านสังฆาร
ไหวเหรอ ภาควิชาเขาจะคิดยังไง คณะฯ
เขาอาจจะคิด แต่ถ้าคิดในมุมนักให้ ความ
เป็นธรรมกับครูบ้าง คณะฯให้อะไรแก่ครู
ครูให้อะไรแก่คณะฯ?”

จากประสบการณ์ที่อาจารย์ได้คลุกคลีอยู่กับ
การสอนวิชาประวัติศาสตร์มาอย่างยาวนาน
โดยเฉพาะตั้งแต่เปิดหลักสูตรประวัติศาสตร์
สถาปัตยกรรม อยากทราบว่าประวัติศาสตร์
สถาปัตยกรรมไทยมีความหมายอย่างไรครับ

“หมายถึงเราเรียนรู้ทางด้านสถาปัตยกรรม ให้รู้ถึงวิวัฒนาการ ให้รู้ถึงอิทธิพลที่มาต่างๆ แล้วเราก็เอามาประมวลเป็นสถาปัตยกรรมไทย ซึ่งเราก็มองว่ามีอิทธิพลของสมัยใดบ้าง”

แล้วมีความแตกต่างจากการศึกษาประวัติศาสตร์ในสาขาอื่น ๆ เช่น โบราณคดี หรือประวัติศาสตร์ศิลปะอย่างไรครับ

“อันนี้ก็คล้ายๆกับโบราณคดีด้วยนะ...คือว่าไปด้วยกัน...รวมถึงประวัติศาสตร์ศิลปะอีก แต่ว่าประวัติศาสตร์ศิลปะเขาก็ไม่ยอมรับว่าประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมไทยนี้ถูกต้องนัก...นี่ชั้นไม่ได้หมายความว่าชั้นจะว่าใครนะ”

ถ้าเช่นนั้น แนวทางในการศึกษาเฉพาะด้านทางประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมเป็นอย่างไร
“ก็ที่พวกเธอไปทำ MEASURE DRAWING ไง...ชั้นขอใช้คำฝรั่ง ที่เธอไปทำการรังวัดนี้เป็นตัวของตัวเอง...ทำไมถึงว่าเป็นตัวของตัวเอง นี่ไม่ได้พูดเข้าข้างภาควิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม แต่จะขอยกตัวอย่างง่ายๆ เช่น การไปทำรังวัดศรีสัชนาลัย เราไปขุดดูฐานรากเป็นยังไงๆ ไม่ใช่ไปถึงถ่ายรูปแล้วเขียนรูปขึ้นบนรากฐาน เราต้องวัดความสูง ส่วนกว้าง ขอยกตัวอย่างง่ายๆ ถ้าเธอจะถามชั้นเรื่องวัดธรรมิกราช มันต้องดูให้แน่ใจ...ไม่มีใครหรอกมาหล่อเศียรพระธรรมิกราชเป็นเศียรโคตๆ ต้องเป็นองค์ยืน แล้วก็ไม่ได้มีหัตถกรรมพิสดารไปกว่าพระอภัยมณีสลักขึ้นที่เอามาจากวัดวิหารทองที่พิษณุโลก อาจจะใหญ่กว่ากันนิดหน่อย

หรือว่าพระศรีศากยมุนีที่เป็นพระประธานในพระวิหารหลวง วัดสุทัศน์ฯ นั้นแหละใหญ่ที่สุดในประเทศไทยเลยในสมัยนั้น เป็นความมหัศจรรย์ด้วย แต่ก็ไม่ว่าจะถอดออกเป็นชิ้นๆ หรือเปล่า แต่พงศาวดารบอกว่าพังกำแพงเมืองเข้าตรงวังท่าพระ ก็แสดงว่าไม่ได้ถอด แต่ว่ามีสลัก แต่ก่อนมีใครรู้บ้างว่าพระทอง วัดไตรมิตรฯ มีสลักถอดได้เป็นชิ้นๆ มาทุบปูนแล้วถึงได้รู้ว่ามีสลัก แล้วพระท่านยังเหลือทองไว้ในนั้นเลย ถ้าเผื่อเวลาซ่อมแล้วมีทองสำรองไว้”

การที่อาจารย์เน้นว่าควรจะไปศึกษาภาคสนาม ทำ MEASURE DRAWING

เราจะได้ประโยชน์อะไรบ้างครับ

“ได้ประโยชน์..ได้รู้ ได้เข้าใจโครงสร้าง...รู้ศิลปะ...รู้รูปแบบที่แน่นอน...ไม่ได้มานั่งจินตนาการไปถ่ายรูปแล้วมาจินตนาการรูปแบบ...อันนี้เราไม่ได้ตามแบบของใคร ของเราศึกษาว่าปัจจุบันเป็นยังไง แล้วเขียนขึ้นมาอีกว่าอดีตเป็นอย่างไร มันก็ไม่ได้ถูกร้อยเปอร์เซ็นต์นักหรอก แต่มันก็ยิ่งดีกว่าไม่ทำอะไรเลย”

แนวทางการศึกษาที่ไปเก็บข้อมูลภาคสนามเพื่อนำมาวิเคราะห์สันนิษฐานรูปแบบที่สมบูรณ์ในอดีต อาจารย์เป็นคนแรกที่เริ่มทำใช่ไหม
“ครุคิดว่าครุเป็นคนเริ่มคนแรกในคณะฯ”

แล้วได้วิธีการนี้มาอย่างไรครับ

“...ซึ่งครุก็ชอบ ชอบที่จะเห็นรูปแบบว่าของจริงเป็นอย่างไร ลองใช้ความรู้ความคิดของตัวเอง

อันนี้ก็ไม่รู้ว่าเรียกว่าวิเคราะห์หรือวิจัย...แต่ครูมีหลักอย่างนี้ แล้วถ้าครูเขียนขึ้นรูปทรงโบสถ์หรือวิหาร ครูจะใช้ DRAWING เขียนสัดส่วนลงไปก่อน แล้วครูก็เอาไม้มาจับ ทำแบบช่างโบราณ"

แต่ในการวิเคราะห์สันนิษฐานย่อมต้องมีความคิดเห็นที่หลากหลายใช่ไหมครับ
"ใช่"

เขานั้นก็ต้องรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น ๆ ด้วย

"อันนี้ยอมรับ แต่วิจารณ์ให้ถูกนะ...ไม่ใช่มาวิจารณ์ส่งเดช อย่ามีอคติเข้ามามีวิจารณ์ แต่เราไม่ได้ทำว่าตัวกูของกูหรอก...ไม่...ไม่ได้คิดว่าอย่างนั้น ไม่ได้คิดว่าถูกเสมอไป แล้วที่ทำอันนี้ก็ปิดทองหลังพระด้วย อย่างไปทำการสำรวจวัดที่ศรีสังขาลย์ รายงานอย่างนี้ไม่มีใครเห็นคุณค่า แต่มันจะมีคุณค่ามหาศาลเลย กับศูนย์ข้อมูลประวัติศาสตร์และศูนย์ข้อมูลสถาปัตยกรรมไทย ขึ้นคิดว่าถ้ามีคนให้เงินเธอเยอะนะ...ถ้ามีเงินอุดหนุนเราจะได้งานดีกว่านี้ แล้วงานที่กำลังทำหายนั่นคือวัดพระศรีสรรเพชญ์"

ทำไมอาจารย์ใช้เวลาศึกษาวัดพระศรีสรรเพชญ์ค่อนข้างนานครับ

"ก็งานอย่างนั้นมันทำเร่งไม่ได้ เพราะเราไม่ได้มีเวลาออกไปทุกวัน เหมอมหนึ่งออกไปครั้งหนึ่ง แล้วต้องกลับมาวิเคราะห์ มาเขียนแบบ มาถกมาเถียงกันว่าเป็นอย่างนี้มั้ยไปดูจากสถานที่จริง แต่ก่อนมีใครพูดถึงบ้างว่าวิหารพระศรีสรรเพชญ์

ข้างหลังสูงแล้วก็ต่ำๆๆ แต่ตอนนี้พอไปทำรังวัดวัดระดับน้ำแน่นอน จึงได้รู้ว่าวิหารพระศรีสรรเพชญ์นั้นสูง แล้วก็ต่ำๆๆ เช่นเดียวกับวิหารของสุโขทัย เพราะเป็นการวิวัฒนาการจากสุโขทัยมาอยุธยา ไข่ม้อย..อันนี้ต้องยอมรับ แต่บางคนดันทุรัง ไม่ยอมรับหรอก แล้วก็ยังวิจารณ์งานนี้ว่าใช้ไม่ได้ อันนี้ชั้นพูดอย่างสุภาพ ถ้าจะพูดอย่างหยาบๆ ไม่ได้หยาบหรอกนะ ชั้นก็จะบอกว่า...พ่อกูยังไม่รู้เลย ใ้ลูกหมาตัวไหนจะรู้...เธอกล้าเอาลงมั้ยนะ...อันนี้ลงไปเลย"

ในการศึกษาทางประวัติศาสตร์ต่างสาขากันบ่อยครั้งก็พบว่ามักมีข้อขัดแย้งเกิดขึ้นเสมอ ๆ

"ฉันขอยกตัวอย่างง่ายๆที่พวกเธอไปช่วยทำวัดพระศรีสรรเพชญ์ ที่หอรบวังข้างหน้า ทุกคนก็นึกว่าเป็นหอรบวังห้ายอด ใ้หอรบวังห้ายอดนะ เป็นช่วงสุดท้ายที่กรุงศรีอยุธยาแตก แต่ก่อนนั้นละ ตรงนั้นเป็นวังเดิมของพระเจ้าอู่ทอง ชั้นถึงบอกชุดเจอเสาข้างในแล้วเป็น ๔ เสา เป็นหอซ้อนกับหอกลอง...ก็ทุมโง่งมละ แล้วตรงนั้นคงจะต้องมีโรงนาฬิกาอยู่ด้วย โรงนาฬิกานี้ก็คือทำกะลาลอย รู้จักไข่ม้อยเป็นกะลาลอยๆไปเจาะรูลอยอยู่ในน้ำ มันก็ไม่ใช่มาตรฐานกรีนิชหรอก แต่ก็เป็มาตรฐานไทยอยุธยา..ขอพูดอย่างนี้"

อยากให้อาจารย์ช่วยชี้แจงข้อขัดแย้งต่าง ๆ ทางประวัติศาสตร์ไทยในแต่ละช่วงสมัยตามความคิดเห็นของอาจารย์ เช่นในสมัย

สุโขทัยมีประเด็นเกี่ยวกับศิลาจารึกและการกำหนดอายุที่ยังเกิดความสับสนกันไปมา

“คือตอนนี้มีนักวิชาการใหม่ๆท่านกับบอกว่าศิลาจารึกหลักที่ ๑ นั้นไม่จริง...แต่ชั้นก็ขอเชื่อว่าศิลาจารึก หลักที่ ๑ นั้นจริง เชื่อแบบไม่ใช่เชื่อตามกันมา แต่เชื่อตามหลักฐานที่มันปรากฏที่ครั้งพระจอมเกล้าเสด็จสุโขทัยนั้น ไม่ได้เสด็จออกไปไกล แต่ถ้อยคำบางอย่างมันก็มีที่มันเป็นศัพท์โบราณ ซึ่งไม่ใช่ว่าทุกคนสมัยรัชกาลที่ ๔ เมื่อ ๑๕๐ ปีจะต้องมารู้เรื่องศัพท์โบราณเสมอไป...ใช่ละเปล่า นี่พูดอย่างนี้เพื่อไม่ให้กระเทือนใคร เอ้า...ใครว่าศิลาจารึกหลักที่ ๑ เก๊...ก็เก๊ไป ใครว่าศิลาจารึกหลักที่ ๑ แท้...ก็ว่ากันไป แต่ชั้นก็เชื่อว่าศิลาจารึกหลักที่ ๑ แท้ตามความคิดเห็นส่วนตัวนะ ไม่ได้ให้ใครมาคล้อยตาม”

กรณีศิลาจารึกหลักที่ ๑ เมื่อตรวจสอบกับหลักฐานทางประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมได้ผลอย่างไรครับ

“พอดูหลักฐานทางประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม ถ้าได้ไปที่วิหารหลวง วัดมหาธาตุ สุโขทัย จะเห็นได้ทันทีเลยว่า แต่เดิมมีพระปรางค์ห้ายอด แล้วก็เว้นที่ว่าง แล้วจึงจะมีวิหารหลังเล็กๆอยู่ด้านหน้าพอพญาลิไทมาสร้างพระศรีศากยมุนี จึงได้สร้างวิหารใหญ่ครอบ ฉะนั้นวิหารมันก็เลยสูงแล้วก็ต่ำๆ อันนี้เป็นการบ่งชี้ให้เห็นว่าในศิลาจารึกที่เราบอกว่าพระศรีศากยมุนีเป็นสมัยพ่อขุนรามฯนั้นไม่ใช่ แต่เป็นสมัยพญาลิไท เพราะว่าหลักฐานทางสถาปัตยกรรมเองก็บ่งบอกอยู่นี่เราดูสถาปัตยกรรมกับศิลาจารึกประกอบกัน”

๑๗๐ บทสัมภาษณ์ รองศาสตราจารย์เสนอ นิลเดช

กรณีมณฑปวัดศรีชุม รูปแบบที่สมบูรณ์น่าจะมีลักษณะเป็นเช่นไรครับ

“ถ้าเป็นความคิดเห็นชั้น...แต่เดิมพระอจนะวัดศรีชุมสร้างอยู่กลางแจ้ง แล้วมาทำมณฑปครอบ เราจะแลเห็นว่าที่พระขงส์สองข้างกินลึกเข้าไปในผนัง แล้วผนังมณฑปวัดศรีชุมเป็นผนังกลวง สามารถเดินขึ้นไปได้ถึงหลังคา อันนี้มันรู้นะว่าจะทำไปทำไม อาจจะเป็นที่สำหรับขึ้นไปซ่อมแซมหลังคาถ้าจะมีการรั่ว เพราะเชื่อแน่ว่ามณฑปวัดศรีชุมเป็นมณฑปแบบวิหารพระร่วง พระลือที่สวรรณโลกแน่นอน เพราะความกว้างของมณฑปตั้ง ๑๓ เมตร จะทำหลังคาเป็นเจดีย์ไม่ได้หรอก...พัง...ต่อให้มีพระวิศ्वกรรม ๑๐๐ องค์มาเนรมิตก็สร้างไม่ได้”

รูปแบบเจดีย์ดอกบัวตูมซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของสถาปัตยกรรมสุโขทัยล่ะครับ

“ครูเชื่อว่าเจดีย์ดอกบัวตูมสร้างสมัยพญาลิไท เพราะปรากฏวัดที่พญาลิไทสร้างมีเจดีย์ดอกบัวตูมเป็นประธานของวัดทั้งนั้น...ตอนนี้เกิดจำชื่อวัดเหล่านั้นไม่ได้...แต่เจดีย์ที่วัดมหาธาตุ สุโขทัยในปัจจุบันนี้ ถ้าเราไปสุโขทัยเราจะแลเห็นว่าเจดีย์ดอกบัวตูมเป็นเจดีย์ยุคสุดท้ายเพราะสังเกตที่ฐานเราจะแลเห็นว่ามีการเสริมจากปรางค์ห้ายอดมากลายเป็นปรางค์ยอดเจดีย์ แล้วมาเสริมเจดีย์คล้ายๆกับอิทธิพลศรีวิชัยหรือเชียงแสนเข้ามาเพิ่มอีก ๔ องค์ที่มุม แล้วพอขยับไปดูทางด้านข้างจะเห็นว่าฐานทำซ้อนกันอยู่ แต่เจดีย์ดอกบัวตูมเป็นยุคสุดท้าย แล้วก็มาปั้นรูปประติมากรรมติด เช่น ปางประสูติ ตรัสรู้

ปรีณพพาน ซึ่งเป็นสมัยเดียวกับศิลปะลังกาแบบ
กัมโพละเข้ามาเฟื่องฟูในประเทศไทย"

รูปแบบสถาปัตยกรรมสมัยทวารวดีทางภาค อีสานกับภาคกลางมีลักษณะอย่างไรครับ

"ก่อนที่ชัยวรมันท์ ๗ จะครอบคลุมภาคอีสาน
ปรากฏศิลปะแบบทวารวดีอย่างชัดเจน เช่นวัด
เสมาฯ ที่เมืองเสมา จังหวัดนครราชสีมา ที่มี
พระพุทธรูปนอน อันเป็นศิลปะก่อนสมัยลพบุรี
แล้วพวกหินปักต่างๆอีก เป็นศิลปะแบบทวารวดี
แต่บางอันเราไปขอมจนเสียหมด รูปแบบทาง
สถาปัตยกรรมโดยเฉพาะหลังคาสมัยทวารวดี
ทำกว้างไม่ได้ ขอยกตัวอย่างวิหารพระนอน (วัด
เสมาฯ) มีหลังคาทรงจั่ว มีปีกนก แล้วก็มีเสารับ
เราเห็นได้ทางปลายพระบาท แล้วก็รูปแบบ
เหมือนกับภาพสลักบนใบเสมาสมัยทวารวดีที่
อยู่ที่ฟ้าแดดสูงยาง ถ้าเป็นสถูปเจดีย์มีฐานปัทม์
สี่เหลี่ยม มีเจดีย์ทรงกลม มีเจดีย์ทึบที่มุมสี่องค์
แต่ถ้าถ้าเป็นอาคารแล้วในภาคกลางคำตอบเธอ
ไม่ได้...ตอบไม่ได้...ถ้าตอบแล้วจะเป็นการนั่งเทียน
แบบพระมงกุฎเกล้าฯรับสั่งเรียกคนทีมนำทาง
ตอนที่ท่านเสด็จประพาสเมืองพระร่วงท่านเรียก
ไฉ่เทียน หมายความว่ามันนั่งเทียนสอง แล้ว
ถวายท่าน แล้วก็เจดีย์ที่ศรีมหาโพธิ์ ปราจีนบุรี
ที่เรียกว่าทรงพาน ที่เป็นลักษณะนั้นเพราะว่า
พวกนิคมโรคเรื้อน(โรงพยาบาลฝรั่ง) ไปชุดแล้ว
ก็ไปยกกลับ ที่จริงแล้วเป็นฐานหินของบัลลังก์
เจดีย์สมัยทวารวดี แล้วเจดีย์องค์นั้นก็เจดีย์
มีฐานปัทม์สี่เหลี่ยม สูงประมาณสองเมตร ที่มุม
มีเจดีย์ทรงกลมเหมือนกับเจดีย์ที่หนองเกษร

ที่เมืองคูบัว มีในหนังสือรายการสำรวจเมืองคูบัว
ครั้งแรก เป็นฝีมืออาจารย์จำรัส เกียรติก้อง"

ในสมัยอยุธยาที่มีประเด็นสำคัญ ยกตัวอย่าง เช่น เจดีย์ศรีสุริโยทัย

"ตามที่ครูรู้มา...อาจารย์ผวาส บุญนาค ก่อนตาย
บอกครูว่า... "อาจารย์เสนอรู้มั๊ย...เจดีย์นี้พ่อผมสร้าง"
เพราะสร้างในสมัยรัชกาลที่ ๖ ที่เรากำลังค้นหา
เจดีย์ยุทธหัตถี แล้วที่อยุธยา ก็เลยมีการสร้าง
เจดีย์ศรีสุริโยทัย ถ้าดูเจดีย์ศรีสุริโยทัยแล้วต้อง
ไปดูบันทึกที่หม่อมเจ้าหญิงพิไลเลขาทุลธาม
สมเด็จพระนเรศวรมหาราช...แล้วสมเด็จพระนเรศวรมหาราช
พระยานริศตอบเป็นลายพระหัตถ์ว่า "...อาไม่รู้
เพราะเจดีย์องค์นี้เพิ่งมาสร้าง...สมมติกันเร็วว่ะ..."
แล้วบันทึกอันนี้มีใครอ่าน มีใครเห็นมั๊ย แล้วตาม
ที่พระยาโบราณราชธานินทร์ทำแผนที่ มีอยู่ใน
แผนที่พระยาโบราณฯมั๊ย..อันนี้ไม่รู้ละ..เพราะ
เกิดไม่ทัน มันกระชั้นกับกำแพงเมืองเกินไป
แต่ในพงศาวดารก็บอกว่าท่านสร้างเจดีย์ขึ้นที่
วัดสพวรรค์ เป็นเจดีย์สององค์...แต่ตามที่ครู
เข้าใจ เจดีย์สมัยพระมหาจักรพรรดิ ถ้าไปดูที่
วัดวังชัย ตรงที่เป็นนิวาสถานเดิมก่อนที่จะเป็น
พระมหาจักรพรรดิ ตรงนั้นสร้างวิหาร แล้วเจดีย์
เป็นเจดีย์ทรงกลมฐานแปดเหลี่ยมซ้อนสามชั้น
ถ้าอยากจะได้รูปแบบให้ชัดเจนก็มีที่ท้ายวัด
มหาธาตุองค์หนึ่ง แล้วก็วัดเชษฐารามที่ท้ายวัง
ก็เป็นแบบเจดีย์ทรงกลมฐานแปดเหลี่ยม อันนี้
ตอบไม่ได้ว่าเจดีย์พระศรีสุริโยทัยองค์นี้จริง
หรือไม่จริง...ตอบไม่ได้...อาจจะจริงก็ได้
เพราะครูเกิดไม่ทัน"

แล้วงานศึกษารูปแบบสถาปัตยกรรมของ วัดพระศรีสรรเพชญ์

“วัดพระศรีสรรเพชญ์มีความสำคัญมากในสมัยนั้น ใครมาก็ต้องไปชมแล้วก็จะแลเห็นว่ามีสิ่งก่อสร้างใหญ่โต...ถ้าปราสาทจตุรมุขท้ายวัดยังไม่พัง... ยังอยู่นะ จะยิ่งใหญ่เหลือเกิน ใหญ่กว่าพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทที่กรุงเทพฯ อีก...แล้วมีใครเห็นความสำคัญ..กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท ท่านรู้...ท่านเห็นว่ามณฑปอันนี้สำคัญอย่างไร.. ไข่มัย ครูเชื่อว่าตรงกลางพระมหาปราสาทนั้น ไม่ใช่เป็นเจดีย์ แต่เป็นปราสาท แล้วถ้าดูรูปแบบ แล้วพระมหาปราสาทนี้สร้างในสมัยพระนารายณ์ เพราะมีซุ้มโค้งก่ออิฐ แสดงว่าเมื่อกรมพระราชวังบวรฯ มาสร้างกรุงเทพฯ ในสมัยรัชกาลที่ ๑ สร้างวัดสลักเรียกว่าวัดพระศรีสรรเพชญ์แล้ว ก็พอดีได้พระบรมอัฐิของพระปฐมบรมราชชนก ที่กรมหลวงจักรเจษฎานำมาถวายจากอุทัยธานี ท่านจึงโปรดให้สร้างเจดีย์ย่อเหลี่ยมไม้ยี่สิบ... สวยงามมาก บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ แล้วได้พระเจดีย์นั้นนะ เอาพระบรมอัฐิของสมเด็จพระบรมราชชนกใส่ไว้ข้างล่าง ฉะนั้นทุกคนไม่ได้เอะใจ มีงานฐานงานหลวงอะไรต่างๆ จะต้องตั้งเครื่องทองน้อยที่หน้าพระเจดีย์ทองกับตั้งเครื่องบูชาพระบรมสารีริกธาตุที่วัดมหาธาตุ เพราะวัดมหาธาตุแต่เดิมเรียกว่าวัดพระศรีสรรเพชญ์ ท่านได้คิดนี้มาจากพระมหาปราสาทหรือพระมณฑปท้ายเจดีย์สามองค์ อันนี้อย่าเชื่อครูนะ... แต่ถ้าเอาประวัติศาสตร์กับอะไรต่างๆ มาประมวลแล้วเป็นไปอย่างนี้

ไม่เชื่อป็นี่เรอลองไปดูฐานหลวงวัดมหาธาตุดูซิ จะต้องมีการตั้งเครื่องทองน้อยในพระมณฑป แต่ท่านทำมณฑปได้เพียงแค่นั้น เพราะจะพยายามทำให้เหมือนเมื่อครั้งบ้านเมืองยังดี แต่ทุนทรัพย์ท่านมีแค่นั้น”

บางคนอาจจะนึกตามไม่ทันว่าอาจารย์พูดถึง พระมณฑปที่วัดมหาธาตุ กรุงเทพฯ แต่ว่า ปัจจุบันนี้ไม่ใช่เป็นทรงมณฑปแล้ว

“เพราะเกิดไฟไหม้ สามเณรเล่นตะไลแล้วมันก็หมุนขึ้นไปติดชั้นหลังคามณฑป มณฑปนี้ครูเชื่อว่าแต่เดิมคงเป็นชั้นเชิงกลอน ๕ ชั้น ถ้าไม่ห้าชั้นก็ ๗ ชั้น อันนี้นั่งเทียน แต่ถ้า MEASURE ดูแล้วลองเขียนดู จะรู้ได้ทันทีว่าเป็นกี่ชั้น...แล้วพอไฟไหม้แล้วก็เลยเปลี่ยนเป็นหลังคาทรงคฤห์”

อาจารย์พูดเสมอว่าลักษณะหลังคายอด พระมหาปราสาทในสมัยกรุงเทพฯ กับสมัย อยุธยาแตกต่างกัน

“มีตัวอย่างพระมหาปราสาทสมัยอยุธยาที่ยังคงรูปแบบแต่ไม่มียอด เช่น พระที่นั่งดุสิตสวรรค์ธัญมหาปราสาท ที่พระนารายณ์ราชนิเวศน์ จังหวัดลพบุรี จะเป็นชั้นยอดหลังคาขึ้นไป แล้วก็ก็มีซอกลงมาได้ชื่อ ถ้าอยากจะดูว่าพระที่นั่งดุสิตสวรรค์ฯ ในสมัยอยุธยาเป็นอย่างไร ก็ให้ดูส่วนของพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท นั้นแหละจะเห็นหลังคาพระที่นั่งดุสิตสวรรค์ฯ อย่างสมบูรณ์แบบ ทำไม้ครุกล้ำยืนยันอย่างนั้น เพราะว่าตัวปราสาทนั้นมีร่องรอยคันทวยติดอยู่เพื่อรับชั้นหลังคา”

รูปแบบพระมหาปราสาทในพระราชวัง โบราณที่กรุงศรีอยุธยาละครับ

“สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงอธิบายว่าปราสาทหรือพระที่นั่งสรรเพชญ์ฯ จะลดชั้นหลังคาที่ตัวปราสาท เช่นเดียวกับพระที่นั่งดุสิตสวรรค์ธัญมหาราษฎาที่ลพบุรี เพราะฉะนั้นถ้าอยากจะดูว่าพระที่นั่งสรรเพชญ์มหาปราสาทเป็นอย่างไรก็เอาพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทไปต่อมุขหลังอีกทีหนึ่ง แต่หน้าบันเป็นชั้นประเจ็ด เพราะยังมีผนังอยู่ทางด้านหน้า แล้วก็เป็นที่นิยมในสมัยพระนารายณ์กับพระเจ้าปราสาททองด้วย จะแลเห็นตัวอย่างได้ที่วัดไชยวัฒนาราม เพราะวิหารหลวงทางด้านหน้าก็เป็นหน้าบันชั้นประเจ็ด ภาพปูนปั้นที่เมรุทิศก็เป็นหน้าบันชั้นประเจ็ดเช่นกัน”

“แต่อย่าลืมนะพอพูดถึงหน้าบันชั้นประเจ็ดทุกคนที่ไปวัดโล้ว ทำวู้ง จังหวัดลพบุรี เห็นภาพปูนปั้นบนผนังหุ้มกลองด้านท้ายมีหน้าบันชั้นประเจ็ด อาจจะเป็นสมัยพระเจ้าบรมโกศก็ได้...แล้วจะแลเห็นด้วยว่าที่วัดโล้วหลังคาข้างหลังสูงแล้วก็ต่ำๆ แล้วมาเสริมมุขด้านหน้าสมัยพระเจ้าบรมโกศ เพราะรูปปั้นไม่เหมือนกัน จะแลเห็นว่ารูปปั้นด้านในเป็นอุททอง แต่ข้างนอกเป็นอยุธยา ภาพด้านหน้ามีหน้าบันชั้นประเจ็ด ตอนพระพุทธรเจ้าเสด็จลงจากดาวดึงส์ ส่วนภาพข้างในเป็นเสด็จออกมหาภิเนษกรรม ภายใต้วัดวิหารเป็นพระอุททองแท้ เหมือนกับพระพุทธรูปตรงชั้นอัสดงที่พระมหาธาตุ ลพบุรี ไม่มีพระเศียรแล้ว ครูกก็ได้ถ่ายไว้ คนที่ไปก็ช่วย

ถ่ายให้ ตอนนี้อยู่แล้วหายหมด ภาพนี้ก็เลยเป็นภาพเก๊ เพราะมีคนบอกว่าอาจารย์เสนอทำภาพขึ้น ครูจะไปทำได้อย่างไร ถ้าครูยังถ่ายไม่เป็นเลย”

ขั้นตอนการวิเคราะห์ทางประวัติศาสตร์จำเป็นต้องอาศัยความสามารถในการมองรูปแบบศิลปะต่าง ๆ อย่างแตกฉานมากทีเดียวนะครับ

“ก็ต้องมองรอบๆ ด้าน หลายๆ อัน คืออย่าใช้อวิชชามาวิเคราะห์...อย่าตัวกูของกู เอาเถอะที่ทำมานี้ครูก็ขอรับว่าผิดถูกอย่างไรครูก็ยอมรับ อย่าเชื่อครูแล้วกัน...แต่ก็ทำออกมาอย่างนี้ และก็มีความว่าครูบาอาจารย์ของศิลปากรไม่ทำ...ตอนนี้ทำ...แต่ใครบ้างสนับสนุน จะมีแต่คณะฯ สนับสนุนให้พิมพ์แบบสำรวจจริงวัดศรีสุชนาลัย ก็คงจะเสร็จเร็วขึ้น”

ในวงวิชาการปัจจุบันนี้มักเกิดความคิดที่หลากหลายและคนที่มาศึกษาในรุ่นหลังก็ยังมีความคิดเห็นแตกต่างออกไปอีกมากมาย “เพราะมองรูปแบบไม่กระจ่าง แล้วก็ป็นลัทธิตามครู”

แต่ศิษย์ก็ต้องมีครูไม่ใช่หรือครับ

“ใช่...แต่ว่าตามแล้วก็มีวิเคราะห์ความคิดเห็นขัดแย้งได้ วิชาการจึงจะออกมา แล้วก็ต้องใช้หลักของพระพุทธรเจ้าว่าอย่าเชื่อตามที่บอกกันมา...ที่เล่ากันมา”

สำหรับอาจารย์เอง มีแนวทางการศึกษาวิจัยทางประวัติศาสตร์อย่างไรครับ

“นี่แหละแนวทางการศึกษาแบบของชั้น...อย่างที่เธอถามแล้วชั้นก็อธิบายนี่แหละเป็นของอาจารย์เสนอครูวิจัยไม่เป็น...ครูเขียนหนังสือไม่เป็น...แต่เขียนแบบอาจารย์เสนอเป็น...ครูก็ไม่รู้สิ ยกตัวอย่างง่ายๆเจ้าคุณอนุมานราชชน ครูก็เป็นลูกศิษย์พระยาอนุมานราชชน ท่านเขียนเรื่องอะไรขึ้นมาท่านก็ไม่เห็นมีบรรณานุกรมอ้างอิง ครูจะเขียนเรื่องถมทองขึ้นมาครูก็ไม่รู้จะเอาบรรณานุกรมที่ไหน”

แต่ก็คงจะต้องมีวิธีการวิจัยใหม่ครับ

“ครูดูของจริง เข้าไปศึกษาสถานที่ จากการอ่านดูจดหมายเหตุ ทำไมครูกลับบอกเธอว่าปราสาทอยุธยาไม่ใช่แบบสรรพเพชญ์ปราสาทที่เมืองโบราณสร้าง สมเด็จฯรับสั่งไว้เลยเขียนไว้ชัดเจนว่านอกจากพระที่นั่งบรยงศรีรัตนาสน์ที่อยู่ท้ายวังที่เราเรียกกันว่าพระที่นั่งท้ายสระ นอกนั้นขึ้นเป็นตัวปราสาทสี่เหลี่ยมแล้วก็มีมุขข้างล่างทั้งนั้น ฉะนั้นที่เขียนปราสาทอยุธยาก็เลยเขียนกันผิดหมด ไม่ใช่ทุกคนไม่รู้ละ ทุกคนอาจจะเลยสายตาไปมองไม่เห็นสมเด็จฯ แต่สมเด็จฯเสด็จไปอยุธยา ก็วิเคราะห์ต่างๆ”

อาจารย์กำลังจะบอกว่าคนรุ่นนี้มักจะมองข้ามความคิดเห็นของครูบาอาจารย์ไป

“ละเลยความคิดเห็นของครูบาอาจารย์บางท่าน เพราะไปคิดเห็นว่าเป็นระบบ ไม่มีวิธีการแล้วเป็นยังไง พอทำอยุธยาออกมา...เสร็จ!”

ประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมสมัยอยุธยายังมีประเด็นอะไรที่ท้าทายความสนใจให้ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมได้อีกบ้างครับ

“สถาปัตยกรรมมุขประเจิด...ทำวิเคราะห์วิจัยออกมาสิ ทุกคนแต่ก่อนมีใครรู้จักวัดราชบรรทม แล้วพอครูเห็นวัดราชบรรทมแล้วครูก็เลยคิดว่าความคิดของครูไม่ผิดเรื่องพระที่นั่งดุสิตสวรรค์ธัญมหาปราสาท ลพบุรี ที่หน้ามุขเป็นแบบมุขประเจิด ส่วนวัดไผ่ล้อมนั้นที่มุขด้านหน้ามีสี่เสา ไม่ใช่สองเสา ปีกนกหายไป เสาด้านหนึ่งจมดิน อีกด้านหนึ่งล้มอยู่ อย่าววิเคราะห์ออกมาว่าเป็นสองเสา มีสี่เสา”

หลักฐานแท้ ๆ ของอดีตก็ค่อย ๆ สูญหายไป ถ้าคนรุ่นอาจารย์ไม่ได้บันทึกไว้ ในอนาคตการศึกษาประวัติศาสตร์อาจจะเข้าใจอะไรกันผิด ๆ ได้นะครับ

“อันนี้ชั้นยอมรับว่า...ชั้นเอ้อเรื่อเอ้อต่อ...อย่างนี้ไม่ได้บันทึกอะไรอย่างเป็นชิ้นเป็นอัน...ไม่ได้มีผลงานอะไรออกมาเป็นชิ้นเป็นอัน แล้วนี่ชั้นก็ขอขอบใจพวกเธอที่ช่วยไปพลิก..ซุสชีวิตงานสำรวจจริงวัดศรีสุคนาลัยของวิชาประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรมไทยขึ้นมา ซึ่งมันก็จะกองจมดินอยู่...กองเป็นขี้ฝุ่นหนาเตอะตั้ง ๒๐ ปี แต่งานนี้ถ้าออกมาแล้วทุกคนก็จะถึงบางอ้อ แล้วก็ให้ความเป็นธรรมกับครูบ้างว่าการสอนอย่างของครูนี้ ผิดหรือถูก?

